

Reykjavík, 12. ágúst 2019

Mál þetta varðar ósk eftir umsögnum um textadrög þverpólíttískrar nefndar sem vinnur að stofnun þjóðgarðs á miðhálandi Íslands um: skilgreiningu marka þjóðgarðsins, áherslur um skiptingu landsvæða í verndarflokka, umfjöllun um aðkomuleiðir og þjónustumiðstöðvar. Undirritaður telur nauðsynlegt að gera athugasemd við þær tillögur sem eru kynntar í drögunum varðandi skiptingu landsvæða innan hins fyrirhugaða þjóðgarðs í verndarflokka, sérstaklega þó varðandi notkun IUCN verndarflokks V - landslagsverndarsvæði (e. *protected landscape/seascape*).

Samkvæmt tillögum nefndarinnar er talið mögulegt að setja þrjú núverandi orkuvinnslusvæði innan fyrirhugaðra marka þjóðgarðs á miðhálandinu í verndarflokk V. Erfitt er að sjá hvernig slík ráðstöfun gæti samræmst meginmarkmiðum þessa tiltekna IUCN verndarflokks sem setur – eins og nafnið bendir augljóslega til – *verndun* landslags í forgrunn. Meginforsendan fyrir vernduninni er að um sérlega verðmætt landslag sé að ræða, hvort heldur náttúrulegt landslag eða búsetulandslag. Þetta sést skýrt á þeim megininkennum (e. *essential characteristics*)¹ sem svæði þurfa að hafa til að bera til að falla í verndarflokk V:

- *Landscape and/or coastal and island seascape of high and/or distinct scenic quality and with significant associated habitats, flora and fauna and associated cultural features;*
- *A balanced interaction between people and nature that has endured over time and still has integrity, or where there is reasonable hope of restoring that integrity;*
- *Unique or traditional land-use patterns, e.g., as evidenced in sustainable agricultural and forestry systems and human settlements that have evolved in balance with their landscape.*

Orkuvinnslusvæðin sem hér um ræðir búa ekki yfir neinum þessara megininkenna – þvert á móti eru þetta svæði sem bera afgerandi ummerki um tiltölulega einhæfa og ágenga (e. *intrusive*) mannvirkjagerð, sem hvorki felur í sér búsetu manna eða viðhald hefðbundinnar nýtingar og þeirra menningargæða sem slíkri nýtingu geta tengst. Ef til vill mætti skilgreina umrædd svæði sem nokkurs konar “iðnaðarlandslag” – slíkt landslag getur fyllilega átt rétt á sér en hvorki verður séð að það verðskuldi verndun undir formerkjum náttúruverndar né að það sé sérstaklega verndarþurfi einmitt sem iðnaðarlandslag.

Nokkra furðu vekur að í drögunum skuli hvergi vikið að landslagsvernd samkvæmt íslenskum náttúruverndarlögum – en slík verndun á sér langa sögu sem jafnframt tengist náið stofnun

---

¹ <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-areas-categories/category-v-protected-landscapes-seascape>

Þjóðgarða² – né að grein 50 í lögum nr. 60/2013 sem fjallar um íslenska friðýsingarflokkinn *landslagsverndarsvæði* sem samsvarar verndarflokki V hjá IUCN. Ef ætlunin er að beita verndarflokkakerfi IUCN á eðlilegan og markvissan hátt í náttúruvernd á Íslandi er vart hægt að líta fram hjá skilningi náttúruverndarlaga á þeim verndarviðföngum sem í hlut eiga:

50. gr. Landslagsverndarsvæði.

Friðlýsa má landsvæði til verndar landslagi sem:

- a. þykir sérlega verðmætt vegna fagurfræðilegs og/eða menningarlegs gildis,*
- b. talið er sérstætt eða fágætt á svæðis-, lands- eða heimsvísu eða*
- c. skipar mikilvægan sess í vitund þjóðarinnar.*

Friðlýsingin skal miða að því að varðveita sérkenni og einkenni landslagsins, fagurfræðilegt og menningarlegt gildi þess. Ef um er að ræða svæði þar sem hefðbundnar nytjar eru forsenda fyrir því að varðveita einkenni landslagsins skal friðlýsingin jafnframt miða að því að tryggja að þeim verði haldið við. [...]³

Í 50 gr. er kveðið enn sterkar að orði en hjá IUCN um *verðmæti* landslags á fagurferðilegum og/eða menningarlegum forsendum, svo og út frá fágæti. Tilvist slíkra gilda er frumforsendan fyrir beitingu þess friðlýsingarflokks – honum er ætlað að vernda þau gæði sem felast í óvenju fögru náttúrlegu landslagi eða búsetulandslagi sem talið er búa yfir miklu menningarlegu gildi.

Enn fremur er erfitt að sjá hvernig fyrirhuguð beiting verndarflokks V samræmist áherslum landsskipulagsstefnu 2015-2016 varðandi verndun landslags á miðhálandi Íslands né þeirri almennu hugmyndafræði um gildi og verndun landslags sem liggur Evrópusamningi um landslag til grundvallar.

Að öllu ofansögðu er ljóst að skilgreining orkuvinnslusvæðanna þriggja sem *verndarsvæða* í IUCN verndarflokki V (sem væntanlega þyrfti þá jafnframt að taka mið af gr. 50 í lögum 60/2013) væri ekki aðeins misráðin ákvörðun, heldur hefði hún afar slæmt og misvísandi fordæmisgildi fyrir landslagsvernd á Íslandi.

Virðingarfyllst,

Þorvarður Árnason

Dr. Þorvarður Árnason, forstöðumaður
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Hornafirði

---

² Þorvarður Árnason 2018. "Landslag – þar sem náttúra og maður mætast." Í *Frændafundur 9: Fyrirlestrar frá íslensk-færeyskri ráðstefnu í Reykjavík 26.–28. ágúst 2016*, ritstjórar Höskuldur Þráinsson og Hans A. Sølvará. Reykjavík: Hugvísindastofnun, bls. 77-92.

³ <https://www.althingi.is/lagas/148c/2013060.html>